

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ได้กล่าวถึงแนวความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาด้านการผลิตยางแผ่นสิ่งแห้ง / รมควัน ตลอดจนแนวความคิดในการวิจัย ทฤษฎีต่างๆ ที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษา

1. การพัฒนาโดยกระบวนการกลุ่มและสหกรณ์

1.1 กลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์

กลุ่ม หมายถึง คนหลายคนที่รวมตัวกัน มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่อยู่ในแบบแผนเพื่อช่วยกันทำงานตามที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยกลุ่มประกอบด้วย (1) เป้าหมายหรือเป็นจุดมุ่งหมายของภารกิจของกลุ่ม (2) สมาชิกกลุ่มซึ่งมีหลายประเภท (3) หัวหน้ากลุ่มซึ่งเป็นศูนย์กลางของกลุ่ม (4) ปทัสถาน (norm) ของกลุ่ม โดยทั่วไปเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (เพ็ญศรี วายวานนท์, 2537 : 222) จากการศึกษาของ นาง พันธมนาวิน (2540 : 2) พบว่ากลุ่มจะประสบความสำเร็จหรือมีประสิทธิผลนั้นมาจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ทรัพยากรภายนอกที่มาช่วยสนับสนุน เช่น วิชาการความรู้ใหม่ ๆ เงินช่วยเหลือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ การบริหารและการจัดการ ขนาดของกลุ่ม สภาพการณ์ของกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะและพฤติกรรมของสมาชิก และผู้นำที่มีการร่วมมือกันอย่างดี ปัจจัยทางด้านผู้นำมีความสำคัญกล่าวคือ ประเด็นแรกภาวะการเป็นผู้นำ พบว่า กลุ่มที่มีประสิทธิผลผู้นำจะมีลักษณะมุ่งมั่น ผู้นำในกลุ่มมีการเชื่ออำนาจในตนเองและมีการเปิดรับเนื้อหาข่าวสารมากกว่าผู้นำในกลุ่มไม่มีประสิทธิผล ประเด็นที่สอง สภาพการณ์ของกลุ่ม ซึ่งหมายถึงลักษณะหรือสภาวะการณ์ของกลุ่มที่ผู้นำปกครองอยู่นั้นมีลักษณะของสภาพการณ์กลุ่มที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อการบริหารของผู้นำ โดยพบว่าผู้นำที่มีลักษณะมุ่งมั่นและอยู่ในสภาพการณ์กลุ่มที่เอื้อ คือ มีสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างผู้นำกับสมาชิก โครงสร้างงานของกลุ่มชัดเจนและมีการใช้อำนาจในตำแหน่งของผู้นำสูง กับผู้นำที่มีลักษณะมุ่งสัมพันธ์และอยู่ในสภาพการณ์กลุ่มที่เอื้อปานกลางจะทำให้กลุ่มเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และยังพบว่าระยะเวลาการเป็นผู้นำกลุ่มนาน มิได้เป็นปัจจัยทำให้กลุ่มมีประสิทธิผลมากขึ้นแต่กลับมีผลในทางตรงกันข้าม

ปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้องค์กรพัฒนาประสบความสำเร็จมีอยู่ 5 ปัจจัยคือ (1) ผู้นำมีความเสียสละ เอาใจใส่กับงาน ทำตัวเป็นตัวอย่าง ร่วมลงมือทำ หมั่นดู หมั่นตาม (2) ระบบบริหารเป็นแบบกระจายความรับผิดชอบบนพื้นฐานของประชาธิปไตย (3) สมาชิกให้ความร่วมมือกันในการพัฒนาองค์กร (4) กิจกรรมเปิดให้ทุกคนมีส่วนร่วมและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และ (5) การมี

ความสัมพันธ์กับบุคคลหรือองค์กรภายนอก โดยได้รับความช่วยเหลือในรูปแบบของการสนับสนุน เครื่องอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานต่าง ๆ (สุพรรณิ ไชยอำพร, 2531 : 100 - 103) สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาสถาบันเกษตรกรไม่ประสบผลสำเร็จ มาจากแนวคิดในการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่มุ่งเน้นในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ ละเลยและไม่มีเวลาหรือขาดความรู้ในเรื่องกระบวนการพัฒนาคนให้รู้จักร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันทำตั้งแต่แรก (อนันต์ ดาโลดม, 2537 : 1)

กลุ่มนิติบุคคลในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีอยู่ 2 กลุ่ม คือ “กลุ่มเกษตรกร” และ “สหกรณ์” กลุ่มเกษตรกรจัดตั้งตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 140 และ 141 ปี พ.ศ. 2515 ดูแลโดยกรมส่งเสริมการเกษตร ส่วนสหกรณ์เป็นองค์กรธุรกิจจัดตั้งและดำเนินงานโดยกลุ่มบุคคลที่มีความประสงค์อย่างเดียวกันในการที่จะจัดปัญหาความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้านหรือดำเนินธุรกิจร่วมกันโดยถือหลักความสมัครใจ ประชาธิปไตย ความยุติธรรม การศึกษา และการช่วยเหลือตนเองและช่วยซึ่งกันและกัน (พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูติ, 2527 : 128) จัดตั้งตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2511 (ปัจจุบันปรับปรุงและตราเป็น พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542) ดูแลโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ปัจจุบันทั้งกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์ ต่างก็ตั้งตัวแทนจากหมู่บ้านและต่างมีองค์กรประสานระดับจังหวัด กลุ่มเกษตรกรมีตัวแทนระดับภาคแต่สหกรณ์ไม่มี ในระดับประเทศกลุ่มเกษตรกรมีคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรระดับประเทศ สหกรณ์มีชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศ (ธัญญา ธีรศาสตร์, 2541 : 6) ในทางเศรษฐศาสตร์ ประโยชน์ของสหกรณ์เกิดขึ้นเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของอำนาจการต่อรองและการประหยัดต่อขนาด (economy of scale) ของการดำเนินธุรกิจ เมื่อสมาชิกทำธุรกิจร่วมกันทำให้ปริมาณธุรกิจมีขนาดใหญ่ขึ้น อำนาจในการต่อรองก็จะเพิ่มขึ้น ในขณะที่ต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยลดลง (รังสรรค์ ปิติปัญญา, 2538 : 161)

โครงการพัฒนาการผลิตยางแผ่นสิ่งแห้ง/รมควันจะดำเนินการได้ต้องมีกลุ่มเกษตรกร ชาวสวนยางรองรับ เนื่องจากโครงการนี้มีการก่อสร้างโรงอบ/รมยางเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการผลิตแก่ชาวสวนยางโดยใช้งบประมาณแผ่นดินในลักษณะให้เปล่า จะก่อสร้างให้ผู้นึงผู้ใดไม่ได้ จึงได้เลือกแนวทางสหกรณ์มาใช้ โดยสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางและกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งได้ร่วมมือกันดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ ได้ตกลงตั้งชื่อสหกรณ์โดยใช้คำนำหน้าว่า สหกรณ์กองทุนสวนยางและตามด้วยชื่อกลุ่มที่ชาวสวนยางเลือกกันเอง (สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง, ม.ป.ป. : 16) เป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์การเกษตรซึ่งแนวทางการพัฒนาต่อไปของสหกรณ์กองทุนสวนยางคือการควบสหกรณ์เดี่ยวๆให้เป็นสหกรณ์กองทุนสวนยางระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ โดยสามารถทำได้ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542

มาตราที่ 101 ซึ่งกล่าวว่า “สหกรณ์ตั้งแต่ห้าสหกรณ์ขึ้นไป ที่ประสงค์จะร่วมกันดำเนินกิจการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่เข้าร่วมกันนั้น อาจรวมกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์ได้” (สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย, ม.ป.ป. : 37) ซึ่งสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ (1) สหกรณ์ท้องถิ่น (2) ชุมชุมสหกรณ์จังหวัด (3) สหกรณ์ชั้นยอดหรือ ชุมชุมสหกรณ์ระดับชาติ คือ ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย (ธีรารัง อุดมไพจิตรกุล, 2527 : 152 – 154)

สหกรณ์มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง ประเทศไทยนาระบบสหกรณ์ มาใช้เป็นเวลาถึง 80 ปีเศษแล้ว ถึงกระนั้นก็ตามการสหกรณ์ในประเทศก็ยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร เนื่องจากปัญหาและอุปสรรคนานัปการ ทั้งนี้ วิสวานาถ ชำนาญเนา (2533 : 28) ได้กล่าวว่า การรวมตัวจัดตั้งสหกรณ์ของประเทศไทยเรามีได้เกิดขึ้นจากสำนักของสมาชิกเอง แต่เกิดขึ้นจากการเชิญชวนให้เป็นสมาชิก สมาชิกส่วนหนึ่งจึงเข้ามาเพียงเพื่อที่จะหวังประโยชน์จากสหกรณ์เท่านั้น การเข้ามาเป็นสมาชิกโดยไม่เข้าใจเรื่องสหกรณ์มาก่อนจึงทำให้สมาชิกไม่รู้เรื่องวิญญานของสหกรณ์อันเป็นส่วนสำคัญไปทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ในทำนองเดียวกันกับ ถวิล เติสประเสริฐ (2528 : 264) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสหกรณ์ว่า ในประเทศกำลังพัฒนา กระบวนการสหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากความพยายามของประชาชนในการจัดองค์การด้วยการช่วยเหลือตนเองและช่วยซึ่งกันและกันนับตั้งแต่เริ่มแรก กระบวนการสหกรณ์ เป็นสิ่งที่รัฐ รัฐบาลและกฎหมายสร้างขึ้น ไม่มีสหกรณ์ใดที่อาจก่อตั้งโดยปราศจากการช่วยเหลือของกฎหมายที่รับจดทะเบียน ส่วนอकिन รพีพัฒน์ (2523 : 35 – 58) ได้วิเคราะห์สหกรณ์ในฐานะสถาบันสังคมผสมองค์กรธุรกิจด้านบทบาททัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องว่า การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ในท้องถิ่นมักเกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ทางราชการและใช้การให้กู้ยืมเงิน ดอกเบี้ยต่ำมาเป็นเชื้อล่อ การรวมกลุ่มจึงไม่ใช่เพื่อช่วยตนเอง คณะกรรมการดำเนินงานและการเลือกตั้ง ผู้มีเส้นมีสาย มีอิทธิพล มีเงิน มักได้รับเลือกตั้งเข้ามาเสมอ เนื่องจากสมาชิกไม่ค่อยเข้าใจหลักและวิธีการสหกรณ์ ไม่ค่อยเห็นประโยชน์ของสหกรณ์ การดำเนินกิจกรรมไม่สนองตอบความต้องการและความจำเป็นของสมาชิก การควบคุมจากข้างบนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีประสิทธิภาพและไม่มีการควบคุมจากเบื้องล่างโดยสมาชิก เนื่องจากสมาชิกขาดความสนใจและไม่มีความสามารถที่จะควบคุมดูแล นอกจากนี้ สะอาด แก้วเกษ (2535 : 32 – 38) ได้เปรียบเทียบ สหกรณ์การเกษตรกับสรีรวิทยาของมนุษย์คือ สมาชิกสหกรณ์เปรียบเสมือนศีรษะ กรรมการเปรียบเสมือนอกและแขน ผู้จัดการเปรียบเสมือนกระเพาะอาหารทำหน้าที่เลี้ยงร่างกายให้ธุรกิจของสหกรณ์ซึ่งเปรียบเทียบกับได้กับส่วนขาที่มีความแข็งแรง และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์เปรียบเสมือนไม้เท้าของทำหน้าที่ช่วยในการพยุงขณะที่ร่างกายยังไม่แข็งแรง และได้กล่าวว่าสหกรณ์จะมีปัญหาถ้าหากส่วนต่าง ๆ

ปฏิบัติหน้าที่ไม่สอดคล้องกันได้แก่ สหกรณ์มีเงินทุนในการดำเนินการไม่เพียงพอ สมควรแก้ไข โดยการอบรมให้สมาชิกรู้จักความขยัน ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความอดออมและความประหยัด เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างทุนต่อไป สมาชิกไม่ยอมชำระหนี้ให้แก่สหกรณ์ สาเหตุอาจเกิดมาจากการรับสมาชิกโดยไม่ได้เน้นด้านคุณภาพตั้งแต่แรก สมาชิกไม่มีความศรัทธาต่อสหกรณ์ ไม่เห็นความสำคัญของการประชุม เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ซึ่งมีหน้าที่ในการให้บริการแก่สมาชิกไม่เต็มใจในการให้บริการ กรรมการ ผู้จัดการและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์มีการทุจริต และการที่สหกรณ์ไม่มีการวางแผนการดำเนินการไว้ล่วงหน้า เนื่องจากต้องใช้เวลาไปกับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสหกรณ์เป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม แม้สหกรณ์การเกษตรของไทยจะประสบปัญหาหลายประการ แต่ก็ยังมีบางสหกรณ์ที่ดำเนินกิจการแล้วประสบความสำเร็จ เช่น สหกรณ์การเกษตรท่าวังผา จำกัด จังหวัดน่าน ซึ่งได้รับการคัดเลือกให้เป็นสหกรณ์การเกษตรดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี 2532 และ 2540 โดยปัจจัยที่ทำให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการและพนักงาน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด และส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนกิจการของสหกรณ์ด้วยดีตลอดมา จุดเด่นของสหกรณ์ได้แก่ การสร้างระบบการระดมทุนที่ดีมาก จนสหกรณ์ไม่จำเป็นต้องกู้ยืมจากภายนอก (ไพรัช แทนเกษม, 2540 : 29) สหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จอีกแห่งหนึ่งคือ สหกรณ์การเกษตรพนมทวน จำกัด ซึ่งจากการศึกษาเอกสารผลงานดีเด่นในรอบ 3 ปีของสหกรณ์การเกษตรพนมทวน จำกัด (สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย, 2522 : 12 – 13) สรุปได้ว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสหกรณ์แห่งนี้มี 8 ประการ คือ (1) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ได้อบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการ เจ้าหน้าที่และสมาชิกในระยะแรกตั้ง ให้รู้จักสิทธิและหน้าที่เพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงเสียก่อน (2) รับสมาชิกใหม่โดยเน้นคุณภาพมิใช่ปริมาณ และอบรมให้เข้าใจหลักและวิธีการสหกรณ์ก่อน ให้เข้าใจว่าสหกรณ์เป็นของตนเอง สำนึกในหน้าที่และสิทธิที่จะได้รับภายในขอบเขต (3) คณะกรรมการดำเนินการ และพนักงานของสหกรณ์ได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ในหลักวิธีการสหกรณ์ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ (4) บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมั่นคงในความสุจริต เสียสละให้ความร่วมมือกันทำงานอย่างจริงจัง ไม่หวังเอาสหกรณ์เป็นที่สรรหาประโยชน์ส่วนตัว (5) การจัดการของสหกรณ์เป็นไปตามความต้องการของสมาชิกอย่างแท้จริง ได้รับความสะดวกรวดเร็ว ทำให้สมาชิกมีความศรัทธาพร้อมจะให้ความร่วมมือ (6) สหกรณ์ดำเนินธุรกิจครบวงจร ทำให้สมาชิกได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง (7) แนะนำและส่งเสริมให้สมาชิกแสวงหารายได้เพิ่มเติมและรู้จักประหยัดทรัพย์และ (8) สหกรณ์ได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือสนับสนุนจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง

1.2 ตัวชี้วัดการพัฒนาองค์กรชุมชน

การพัฒนาสังคม คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัว การสำนึกในประโยชน์ส่วนรวม และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการมีค่านิยมประชาธิปไตย ซึ่งส่วนนี้สหกรณ์ได้ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมและประชาธิปไตยนั้นเป็นหลักการสำคัญของสหกรณ์อย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมของการพัฒนาชุมชนในภาพกว้าง หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตนเองระหว่างสมาชิกด้วยกัน ระหว่างสมาชิกกับองค์กร ซึ่งรวมถึงหน่วยงานของรัฐ กระทั่งหมายถึงประชาชนกับรัฐบาล และชุมชนควรจะมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (1) ส่วนร่วมในการรับรู้ในการได้รับข่าวสาร (2) ร่วมคิด (3) ร่วมตัดสินใจซึ่งผลที่เกิดขึ้นย่อมสอดคล้องกับความต้องการ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรักความหวงแหน (4) ร่วมวางแผนและดำเนินการ (5) ร่วมประเมินผล (6) ร่วมรับผิดชอบ และ (7) ร่วมรับผลประโยชน์ (สกุนต์ สายบุญลี, 2537 : 55 – 56)

การมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จ นำไปสู่ความสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด การที่ชุมชนจะพึ่งตนเองได้นั้นจำเป็นต้องพึ่งตนเองได้ใน 5 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมวัฒนธรรม เกิดความสมดุล ความสมดุลทางเทคโนโลยีแปลว่าชุมชนมีเทคโนโลยีพอแก่ความต้องการ ความสมดุลทางเศรษฐกิจแปลว่าชุมชนมีความพอกินพอใช้ไม่ขาดไม่เกินหรือเกินเล็กน้อย ความสมดุลทางธรรมชาติแปลว่าทรัพยากรให้ใช้อยู่เสมอไม่ได้ขาด ใช้ไปสร้างใหม่ขึ้นมาทดแทนเช่นนี้เรื่อยไป ความสมดุลทางจิตใจหมายความว่าจิตใจปกติสุขไม่กังวลเป็นทุกข์ มีความสุขตามอัตภาพ ความสมดุลทางสังคมวัฒนธรรมหมายถึงชุมชนชนบทมีความมั่นคงแข็งแรง มีวิถีชีวิตที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และคณะ, 2537 : 36 – 37)

สีลาภรณ์ นาคทรพรพ และคณะ (2538 : 131 – 133) ได้สรุปเกี่ยวกับกรอบตัวชี้วัดด้านความเข้มแข็งของชุมชนไว้หลายด้าน ในด้านการจัดการกลุ่มควรพิจารณาถึงตัวชี้วัดได้แก่ จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ระดับของการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกรู้หน้าที่และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ มีการสร้างและพัฒนากระบวนการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง มีกฎระเบียบและกติการ่วมกัน มีความพร้อมเพรียง ความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกัน ในด้านที่เกี่ยวกับผู้นำควรพิจารณาตัวชี้วัดได้แก่ จำนวนผู้นำมีหลายคนหรือไม่ ความรู้และทักษะของผู้นำมีหลายด้านหรือไม่ ในด้านที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัดได้แก่การที่สมาชิกได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม

2. การประเมินผลโครงการ

สมพร แสงชัย และสุนทร เกิดแก้ว (2523 : 3) ได้กล่าวว่า การประเมินผลเป็นการศึกษาหรือตรวจสอบโครงการ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นการตรวจสอบในระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ (concurrent evaluation) เพื่อดูความก้าวหน้าในการดำเนินการและปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ช่วงที่สองเป็นการตรวจสอบภายหลังจากที่โครงการได้สำเร็จเสร็จสิ้นไปแล้ว (ex-post evaluation) เพื่อตรวจสอบผลของโครงการว่าบรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้หรือไม่ หรือมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ สุวัฒน์ พัฒนไพบูลย์ (2533 : 408) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นความพยายามที่จะกำหนดค่าให้กับความก้าวหน้าและผลงานของโครงการ โดยเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าและผลงานของโครงการตามที่วางแผนไว้ หรือเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าหรือผลงานของโครงการอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน ในขณะที่ศิริจิต พงษ์หัว (2539 : 337-339) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการโครงการกับกระบวนการติดตามและประเมินผลโครงการ โดยเสนอกระบวนการโครงการออกเป็น 3 ขั้นตอน ตามช่วงระยะเวลา คือ (1) ช่วงก่อนการดำเนินงานโครงการ เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับการวางแผนจัดทำโครงการหรือขึ้นการศึกษากำหนดและเตรียมโครงการ (2) ช่วงระหว่างการทำงานโครงการ เป็นช่วงที่โครงการได้ปฏิบัติงานและทรัพยากรเข้าไปในกิจกรรม เมื่อผ่านกระบวนการแล้วจะเกิดผลได้เบื้องต้น ต่อจากนั้นจะเกิดผลได้ระดับกลาง (output effect) หรือผลกระทบระยะสั้น (3) ช่วงหลังการทำงานโครงการ เป็นช่วงที่เกิดผลได้หรือผลกระทบระดับกลางและผลได้ระดับสุดท้ายของโครงการ (ultimate impact) และแบ่งกระบวนการติดตามและประเมินผลโครงการตามขั้นตอนของกระบวนการโครงการ เป็น (1) การประเมินผลก่อนการทำงานโครงการ เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้มีอำนาจอนุมัติหรือไม่อนุมัติโครงการ (2) การประเมินผลในระหว่างการทำงานโครงการ ซึ่งแบ่งเป็นการติดตามโครงการและการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การติดตามโครงการเป็นกิจกรรมที่ทำในระหว่างการทำงานโครงการเพื่อให้ข้อมูลด้านปัจจัยกับทรัพยากรของโครงการ ส่วนการประเมินผลอย่างต่อเนื่องก็เป็นกิจกรรมที่ทำในระหว่างโครงการกำลังดำเนินการอยู่เช่นกันเพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ผลได้เบื้องต้น ศักยภาพโครงการ (3) การประเมินผลหลังจากที่โครงการสิ้นสุดแล้วเป็นการวิเคราะห์ผลระยะสั้นและระยะยาวของโครงการ เริ่มจากการวิเคราะห์ผลได้เบื้องต้นว่า ผลได้เบื้องต้นซึ่งก็คือผลที่ออกมาจากการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามโครงการนั้น ก่อให้เกิดผลได้ระดับกลางหรือมีการใช้ประโยชน์จากผลได้เบื้องต้นมากหรือน้อย และจากผลได้ระดับกลางนี้จะก่อให้เกิดผลได้ระดับสุดท้ายตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยพิจารณาว่าใครหรือกลุ่มใดได้รับประโยชน์หรือได้รับผลกระทบในแง่ลบ มากหรือน้อย เป็นการได้รับในทางตรงหรือทางอ้อม และด้วยเหตุผลใด โดยมีการหาความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผลและผลระหว่างกิจกรรมการ

พัฒนาและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น สำหรับ อคิน รพีพัฒน์ (2523 : 17) ได้กล่าวถึงการประเมินผลที่ผ่านมา ด้านการสหกรณ์ว่า การประเมินผลการสหกรณ์ที่ได้กระทำกันมาเป็นอันมากเป็นการประเมินเฉพาะ ด้านธุรกิจ การมองสหกรณ์เป็นไปในแง่ที่มีฐานะเป็นองค์กรทางธุรกิจชนิดหนึ่งเท่านั้น ความจริงแล้ว สหกรณ์เป็นสถาบันสังคมชนิดหนึ่งด้วย กระบวนการสหกรณ์ก็เป็นกระบวนการทางสังคมด้วย มิใช่กระบวนการทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นการวิจัยประเมินผลการสหกรณ์จะต้อง ทำภายในสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม จะต้องพิจารณาถึงค่านิยม โครงสร้างสังคม วัฒนธรรมและประเพณีด้วย

3. การดำเนินงาน วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการพัฒนาการผลิตยางแผ่นฝั้งแห้ง/รมควัน

สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (ม.ป.ป. : 19 – 22) เสนอไว้ในคำชี้แจง โครงการพัฒนาการผลิตยางแผ่นฝั้งแห้ง/รมควัน พ.ศ. 2537-2540 สรุปได้ว่า รัฐบาลให้การ สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างอาคารและวัสดุอุปกรณ์ราคาแพงแก่เกษตรกร เจ้าของสวนยาง รวมตัวกันเป็นสหกรณ์เต็มใจเข้าร่วมโครงการร่วมกันจัดหาที่ดินไม่น้อยกว่า 2 ไร่เพื่อใช้ก่อสร้าง โรงอบ / รมยางโดยไม่มีค่าตอบแทน และร่วมกันระดมหุ้นเพื่อเป็นทุนสำหรับการบริหารงาน บริเวณที่จะก่อสร้างโรงอบ/รมยางต้องมีสวนยางหนาแน่นในรัศมี 5 กิโลเมตร สำนักงานกองทุน สงเคราะห์การทำสวนยางจะมอบหมายให้สหกรณ์เข้าไปดำเนินการและดูแลโรงอบ/รมยางให้อยู่ ในสภาพดี การดำเนินงานของโครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สนับสนุนให้ชาวสวนยาง รวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อใช้สาธารณูปโภคร่วมกัน เพื่อยกระดับมาตรฐานการผลิตยางแผ่นให้สูงขึ้น เป็นที่ยอมรับด้านคุณภาพจากผู้ซื้อ (2) เป็นการกักเก็บผลผลิตยางพาราในช่วงที่ให้ผลผลิตล้นตลาด เพื่อรอขายในช่วงที่ราคาเหมาะสม (3) เพิ่มอำนาจต่อรองด้านการตลาดยาง (4) ก่อให้เกิดการสร้าง งานและสนองต่อการแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต (5) เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ โดยการชักนำเกษตรกรเข้าสู่ระบบสหกรณ์ให้รู้จักการช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน อันเป็นการลดภาระการช่วยเหลือจากภาครัฐในระยะยาวได้

โครงการพัฒนาการผลิตยางแผ่นฝั้งแห้ง/รมควัน มีเป้าหมายจะสร้างโรงอบ/รมยางขนาด กำลังผลิต 2 ตัน/วัน พร้อมอุปกรณ์แก่สหกรณ์กองทุนสวนยาง จำนวน 1,500 โรง โดยแยก เป้าหมายเป็นรายปี และกระจายตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศที่มีการปลูกยางหนาแน่น ในขณะนี้ ได้ก่อสร้างโรงอบ/รมยางให้สหกรณ์แล้วจำนวน 675 โรง เปิดดำเนินการได้แล้ว 558 โรง (สำนักงาน กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง, 2543 : 15)

โรงอบ / รมยางที่ได้ดำเนินการไปแล้วบางส่วนมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น ปัญหาคูคลอง ซึ่งแยกเป็นปัญหาคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ปัญหาสมาชิก และปัญหาของ

พนักงานสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จากการประเมินผลการดำเนินการสหกรณ์กองทุนสวนยางในจังหวัดสงขลา เขต 2 ของไวกูณฐ์ พรหมอ่อน และบุญชัย ต่างวิริยกุล (2539 : 11-12) กล่าวว่า คณะกรรมการดำเนินการของบางสหกรณ์ไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของการทำงานร่วมกัน มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก มีผลทำให้สมาชิกขาดความมั่นใจในการดำเนินการของสหกรณ์ และพนักงานที่มีส่วนในการรับผิดชอบสหกรณ์กองทุนสวนยางยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการดำเนินการของสหกรณ์ โดยเฉพาะเรื่องระบบบัญชีสหกรณ์ สหกรณ์บางแห่งสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือในการส่งน้ำยางป้อนโรงอบ/รมยางเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการขายน้ำยางสดและยางแผ่นของเกษตรกร ต.ปรัก อ.ทุ่งใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช ของ วิฑูร อินทมณี (2538 : 73-82) พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนบุตร การใช้แรงงาน ปริมาณผลผลิตของยางและขนาดเนื้อที่ถือครอง มีความสัมพันธ์กับการขายน้ำยางสดและยางแผ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ระยะทางจากสวนไปจุดรับซื้อไม่มีความสัมพันธ์กับการขายน้ำยางสดและยางแผ่นทางสถิติ นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านตลาด จากการประสานงานกับพ่อค้าส่งออกและสหกรณ์กองทุนสวนยางเพื่อดำเนินการซื้อขายผลผลิตยาง สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (2539 : 18) กล่าวว่า ในบางเวลามีพ่อค้าเพียงรายเดียวที่เข้าประมูล จึงทำให้เกิดความไม่มั่นใจขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตลาดประมูลยางแผ่นรมควัน

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เรื่อง ผลของโครงการพัฒนาการผลิตยางแผ่นฝั่งแห้ง/รมควันต่อสมาชิกสหกรณ์กองทุนสวนยางโดยตรง ยังไม่พบผู้ใดศึกษาวิจัยไว้ แต่มีงานวิจัยที่พอจะนำผลมาเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

เกรียงศักดิ์ ปัทมเรชา (2531: 72-73) ได้ศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรรมการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์ พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์ ได้แก่ (1) อาชีพ (2) อายุ (3) ขนาดของเนื้อที่ถือครอง (4) ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกสหกรณ์ (5) จำนวนครั้งที่ติดต่อกับสหกรณ์ในรอบปี (6) จำนวนครั้งที่กู้ยืมเงินสหกรณ์ (7) จำนวนเงินฝาก (8) จำนวนเงินขายข้าวให้กับสหกรณ์ (9) จำนวนครั้งที่ซื้อสินค้าสหกรณ์ในรอบปี (10) จำนวนเงินที่ซื้อสินค้าสหกรณ์ในรอบปี (11) การมีสิ่งอำนวยความสะดวก (12) การเป็นกรรมการของสหกรณ์ (13) การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม (14) การรู้ถึงประเภทของการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ (15) การตื่นตัวต่อบุคคลในวงงานสหกรณ์และ (16) การส่งเสริมเผยแพร่การสหกรณ์

ไชย พรหมศรี (2533 : 74 -76) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อเนื่องของสมาชิกศูนย์เยาวชนตำบล อำเภอมาขอ จังหวัดปัตตานี พบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อเนื่องของสมาชิกศูนย์เยาวชนตำบล ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของศูนย์เยาวชน การสนับสนุนจากผู้นำ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ความคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์จากศูนย์เยาวชน การมีโอกาสนในการฝึกอบรม ความผูกพันกับศูนย์เยาวชน การมีสถานภาพเป็นกรรมการศูนย์เยาวชน สำหรับปัจจัยที่ไม่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อเนื่องของสมาชิกศูนย์เยาวชน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส

อรพินท์ สุทธิพันธ์ (2533 : 90 - 92) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้ พบว่า ทักษะคิดที่มีต่อเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตร ทักษะคิดที่มีต่อกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีทักษะคิดต่อเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตร และทักษะคิดต่อกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้ที่ดี ย่อมจะมีความรู้สึกพึงพอใจ มีอารมณ์ความต้องการและเต็มใจที่ได้ร่วมในกิจกรรม นอกจากนี้การที่สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีระดับการศึกษาสูง จะสามารถเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองได้ชัดเจนกว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาต่ำ อีกทั้งสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูง มักได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น การมีส่วนร่วมและความสำนึกรับผิดชอบจึงมีอยู่ในความรู้สึก และการที่สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีสถานภาพสมรสที่ดี คือ แต่งงานแล้วและอยู่ร่วมกับสามี ย่อมได้รับการสนับสนุนจากสามีให้เข้าร่วมกิจกรรม เพราะจะทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรสูง ย่อมได้พบปะพูดคุยในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรม จึงเกิดความเข้าใจและมีความกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรม ซึ่งลักษณะของชาวชนบทโดยทั่วไป การที่ได้สนทนากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถือเป็นความภาคภูมิใจที่เจ้าหน้าที่ให้ และเห็นความสำคัญ เมื่อมีกิจกรรมเกิดขึ้นในชุมชนจึงอยากเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น

วิวัฒน์ ภูคนองศรี (2537 : 107) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ในจังหวัดปัตตานี พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่วมคิด ด้านร่วมตัดสินใจ ด้านร่วมปฏิบัติกิจกรรม และด้านร่วมติดตามประเมินผล โดยส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลแตกต่างกัน โดยประชาชนที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์มากกว่าประชาชนที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน และประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมใน

งานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ทั้ง 4 ด้าน โดยส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมแตกต่างกันโดยประชาชนที่มีรายได้ต่ำกว่า 6,120 บาท มีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์มากกว่าประชาชนที่มีรายได้ระหว่าง 6,120 - 7,500 บาท

สุนันทา นิลเพชร (2539 : 88-94) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งทะเลจังหวัดกระบี่และตรัง พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ได้แก่ (1) ความตระหนักต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างชาวบ้านกับธรรมชาติทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ความเป็นมา คุณค่าประโยชน์ และการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ มีการสะสมความรู้จากประสบการณ์จริงกลายเป็นภูมิปัญญาในหมู่บ้าน เกิดความรู้สึกรักหวงใยและหวงแหน เป็นการตระหนักต่อปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต (2) กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านเริ่มต้นจากการเรียนรู้จากชาวบ้านด้วยกันในหมู่บ้านจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสู่การเรียนรู้ร่วมกันจากหลาย ๆ ฝ่าย เป็นการริเริ่มแก้ปัญหาจากหมู่บ้านตนเองก่อนแล้วขยายไปสู่เพื่อนบ้านและสังคมข้างนอก (3) คุณค่าแห่งผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ทั้งทางด้านนามธรรมหรือความรู้สึทางด้านจิตใจ เมื่อการอนุรักษ์เกิดผลสำเร็จในระดับหนึ่งก็ทำให้ชาวบ้านรู้สึกภาคภูมิใจ และทางด้านรูปธรรมที่การอนุรักษ์ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของปริมาณสัตว์น้ำ อันมีผลให้สภาพเศรษฐกิจและรายได้ของชาวบ้านดีขึ้น (4) แกนนำจากกลุ่มสนใจแก้ปัญหาชุมชน การตัดสินใจกำหนดทิศทางการทำงานมักขึ้นอยู่กับแกนนำเป็นสำคัญ เหตุนี้ลักษณะของผู้นำที่แท้จริงคือ เป็นผู้คิดเป็น ทำจริง มีความอดกลั้น เสียสละ มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ (5) การติดต่อสื่อสาร มี 2 ลักษณะคือ การติดต่อภายใน ใช้วิธีการพูดคุยหรือบอกต่อ ๆ กันไปเป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านใช้ในการอธิบายชี้แจงความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนในครอบครัว ญาติมิตร เพื่อนบ้านจนไปถึงหมู่บ้านข้างเคียง และการติดต่อภายนอก อาศัยบุคคลจากภายนอกในการเข้าร่วมกิจกรรมข้างนอกตามคำแนะนำและเชิญชวนจากองค์กรผู้จัดที่เป็นส่วนราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนในโครงการต่าง ๆ (6) การสนับสนุนจากภายนอก ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนตั้งแต่แรกเริ่มเป็นการสนับสนุนด้านความคิด แนวทางปฏิบัติ การติดต่อประสานงาน การเสริมด้านกำลังใจ และงบประมาณบางส่วน นอกจากนั้น ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการในด้านการวางแผนงาน การกำหนดนโยบาย และการส่งเสริมด้านงบประมาณแก่ชาวบ้านในพื้นที่ในโครงการต่าง ๆ

สมพงษ์ แป้นทอง (2539 : 109-110) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในหลักการวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานกลุ่ม การติดต่อกับชุมชนภายนอก การได้รับข่าวสารจากวิทยุ

การได้รับข่าวสารจากสิ่งพิมพ์ ความคาดหวังต่อการมีความรู้เพิ่มขึ้น ความคาดหวังต่อการได้รู้จักบุคคลอื่นเพิ่มขึ้นและแรงจูงใจ ในส่วนของปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนั้น ได้แก่ อายุ การศึกษา รายได้ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตร การได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ การเข้าร่วมประชุมและฝึกอบรม ทักษะคิดต่อกิจกรรมกลุ่ม ทักษะคิดต่อเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตร และความคาดหวังต่อการมีรายได้เพิ่มขึ้น

ชาญธวัช แจ่มเจริญกุล (2541 : 61-64) ได้ศึกษากระบวนการจัดการและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสหกรณ์โคนมตรัง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสหกรณ์ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว การเลี้ยงหรือเลิกเลี้ยงโคนม ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม ขนาดของฟาร์มโคนมต่อแรงงาน ขนาดของฟาร์มโคนม ฐานะทางเศรษฐกิจ และรายได้นอกภาคเกษตร ในส่วนของปัจจัยที่ไม่ได้ผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสหกรณ์ ได้แก่ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ รายได้ทางการเกษตร ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร ขนาดพื้นที่ถือครอง ความคาดหวังรับผลประโยชน์ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโคนมจากสื่อมวลชน พื้นที่ทำการเกษตรต่อแรงงาน อายุ และทัศนคติที่มีต่อสหกรณ์

บัญชา สมบูรณ์สุข และอภิญา รัตนไชย (2541 : 59-64) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความถาวรขององค์กรเกษตรกรชาวสวนยางภาคใต้ : กรณีศึกษาในจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ลักษณะโดยทั่วไปของกลุ่มระดับสูง (ดี) พบว่า กลุ่มมีความเข้มแข็งทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเรื่องผู้นำและกรรมการกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ ไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่ม ผู้นำกลุ่มและกรรมการมีความสามารถต่อรองกับภายนอกสูงในกิจกรรมที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของกลุ่ม เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องมักจะเข้ามาติดต่อและประสานงานกับกลุ่มระดับนี้มาก ในขณะที่กลุ่มระดับต่ำ (ปรับปรุง) พบปัญหาผู้นำและกรรมการกลุ่มไม่ค่อยกระตือรือร้น ซื่อสัตย์ไม่จริงใจกับกลุ่มเท่าที่ควร ไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีน้อย สมาชิกส่วนใหญ่มีทัศนคติทางลบกับการรวมกลุ่ม และกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่ม ได้แก่ ความสามารถในการต่อรองกับภายนอกกลุ่มและการตัดสินใจร่วมกันภายในกลุ่ม

ปรารมณี ยานะวิมุติ (2541 : 85-86) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดยะลา พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีอายุจำนวนปีที่ศึกษาในโรงเรียนและความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์ไม่แตกต่างกัน สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีรายได้ต่างกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรแตกต่างกัน โดยสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีรายได้สูงกว่า 12,400 บาท มีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรในด้านร่วมคิดสูงกว่าสมาชิกกลุ่ม

แม่บ้านเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำกว่า 6,200 บาท และกลุ่มที่มีรายได้ระหว่าง 6,200-12,400 บาท และสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีรายได้สูงกว่า 12,400 บาท มีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตร ด้านร่วมประเมินผลสูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 6,200 บาท สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีเจตคติต่อเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรแตกต่างกันกล่าวคือ สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีเจตคติต่อเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรสูงมีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรสูงกว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีเจตคติต่อเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตรต่ำ

สมคิด รัตนวงศ์ (2542 : 96) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า กรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยภาพรวมมากกว่ากรรมการกลุ่มเกษตรกรที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี กรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งโดยภาพรวมและรายด้านไม่มากกว่ากรรมการกลุ่มเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษาลงมา กรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ที่มีรายได้ของครอบครัวสูงกว่า 120,000 บาทต่อปี มีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยภาพรวมมากกว่ากรรมการกลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้ของครอบครัว 120,000 บาทต่อปีลงมา

จันทิมา ลิ้มหัน (2543 : 73-79) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการป้องกันโรคอุจจาระร่วง จังหวัดตรัง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ได้แก่ ระดับการศึกษา เจตคติ การอบรมความรู้เพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการสนับสนุนวัสดุเผยแพร่ความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สำหรับปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ได้แก่ เพศ สถานภาพ สมรส อายุ รายได้ ความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันโรคอุจจาระร่วง ความยาวนานในการอาศัยในท้องถิ่น ลักษณะการเข้าเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ระยะเวลาในการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ความสะดวกในการเดินทางเพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การพบปะร่วมประชุมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการติดตามนิเทศในการทำงานจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

พรรณีภา โสทธิพันธุ์ (2543 : 79) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน กรณีตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า การรับข่าวสารข้อมูลจากบุคคล เจตคติต่อการอนุรักษ์ ความสัมพันธ์กับผู้นำ ฐานะทางเศรษฐกิจ การรับข่าวสารด้านสุขภาพ การรับข่าวสารด้านเศรษฐกิจ และเวลาว่างเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ชวลิต สังขพงศ์ (2544 : 99-102) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประกอบด้วย อายุ ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่ม และทัศนคติที่มีต่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในส่วนของตัวแปรอิสระที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่ การศึกษา รายได้ของครัวเรือน ความรู้ความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ทัศนคติที่มีต่อพัฒนาการ ประโยชน์ที่จะได้รับ จากการเป็นสมาชิกกลุ่มและการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สุชาติ บรรจงการ (2544 : 129-140) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ แหล่งหญ้าทะเล กรณีศึกษาตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเล ตำบลเกาะลิบง มี 2 ประเภท คือ ปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอกชุมชน ปัจจัยภายในชุมชนได้แก่ การประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้หญิงและกลุ่มผู้ชายในชุมชนที่สอดคล้องกันและเป้าหมายเดียวกัน ภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำในชุมชนที่มีความตระหนักต่อสภาพปัญหาในชุมชนและพยายามหาแนวทางแก้ไข ตลอดจนมีการทำกิจกรรมที่จริงจัง ความรู้ความเข้าใจต่อความสำคัญ ประโยชน์การอนุรักษ์และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเล การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเล ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเลและวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ และความสัมพันธ์ทางสังคม สำหรับปัจจัยภายนอกชุมชนได้แก่ การสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ในด้านความรู้ อุปกรณ์ การประสานงาน ร่วมปรึกษาหารือและหาแนวทางปฏิบัติร่วมกัน การร่วมปฏิบัติงานต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนและการผลักดันให้มีกฎหมายรองรับ

อาลี หวังแอ (2544 : 43-45) ได้ศึกษาระบบธุรกิจแปรรูปยางพารา : กรณีศึกษาสหกรณ์ กองทุนสวนยางน้ำขาวจำกัด อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่าปัจจัยที่ทำให้สมาชิกมีความศรัทธาในกิจกรรมของสหกรณ์กองทุนสวนยางมากที่สุดคือกรรมการมีความซื่อสัตย์ เชื่อว่าระบบสหกรณ์สามารถสร้างความเข้มแข็งต่อระบบเศรษฐกิจได้และเชื่อว่าไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบในการชั่งน้ำหนักและวัดเปอร์เซ็นต์เนื้อยางแห้ง

ด้านการบริหารธุรกิจของสหกรณ์กองทุนสวนยาง สมาชิกมีความเห็นว่าผู้บริหารมีความเสียสละและจริงใจ ยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกและมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดี

ด้านการจำหน่ายผลผลิตและการตลาด สมาชิกเห็นด้วยมากที่สุดเกี่ยวกับการได้รับราคาที่เป็นธรรม การวัดคุณภาพและวิธีการจ่ายเงินสด

ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลทำให้การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์กองทุนสวนยางประสบความสำเร็จ สมาชิกมีความเห็นว่าเกิดจากความสามัคคี การช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุน สงเคราะห์การทำสวนยาง การได้รับเงินสนับสนุนในการลงทุนตั้งโรงงานและซื้ออุปกรณ์การผลิตและการควบคุมคุณภาพ

คูสิดา แก้วสมบุรณ์ (2545 : 69-84) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสงขลา พบว่า รายได้และระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งด้านร่วมคิด ด้านร่วมตัดสินใจ ด้านร่วมปฏิบัติตามโครงการ และด้านร่วมติดตามและประเมินผล โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 5,000-10,000 บาท มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านร่วมคิด ด้านร่วมตัดสินใจและด้านร่วมติดตามและประเมินผลในอัตราส่วนที่สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือน 10,001 บาทขึ้นไป และรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้านร่วมปฏิบัติตามโครงการในอัตราส่วนที่สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 5,000-10,000 บาท และรายได้ต่อเดือน 10,001 บาทขึ้นไป ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำมีส่วนร่วมในโครงการมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงทั้งด้านร่วมคิด ด้านร่วมตัดสินใจ ด้านร่วมปฏิบัติตามโครงการ และด้านร่วมติดตามและประเมินผล สำหรับอายุที่แตกต่างกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพศที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านร่วมคิด ด้านร่วมตัดสินใจ และด้านร่วมติดตามและประเมินผล แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านร่วมปฏิบัติตามโครงการ

จินตนากร คงชนะ (2546 : 63 - 64) ได้ศึกษาความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำสวนธารน้ำทิพย์ ตำบลธารน้ำทิพย์ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา พบว่ามีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำสวนธารน้ำทิพย์ ดังนี้

คณะกรรมการมีความเข้มแข็ง สามัคคีมีจุดยืน เป็นตัวของตัวเอง แต่ให้ความเชื่อถือในตัวเจ้าหน้าที่และมีการทำงานประสานกันจนประสบความสำเร็จ

ผู้จัดการมีความรู้ความสามารถ

กลุ่มมีความซื่อสัตย์ต่อสมาชิกและลูกค้าของกลุ่ม ปฏิบัติต่อลูกค้าไม่ว่าจะเป็นสมาชิกหรือไม่ใช่สมาชิกเสมอภาคกันทุกคน มีวิธีการหาค่าน้ำหนักยางแห้งที่เป็นธรรมโดยการสุ่มตัวอย่าง ทุกถังน้ำยางที่รับซื้อไว้ แล้วนำไปหาค่าน้ำหนักยางแห้งในห้องปฏิบัติการทำให้ลูกค้าเกิดความไว้วางใจ และให้ความเชื่อถือในระบบการซื้อขายของกลุ่มมาก

เจ้าหน้าที่ให้การสนับสนุนถูกต้อง ตรงกับความต้องการและต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มนั้นยังให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ และคอยเป็นที่ปรึกษาโดยตลอด

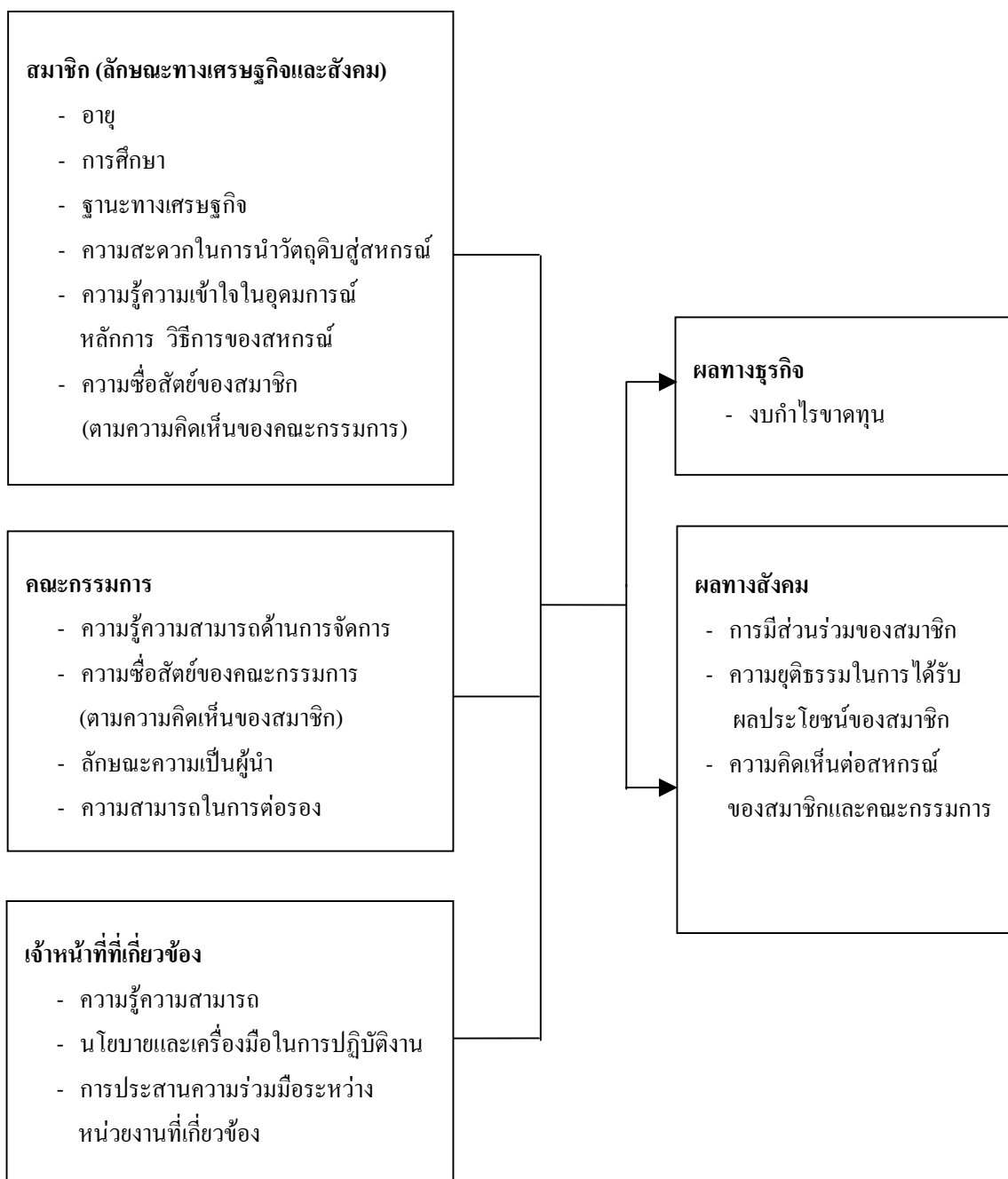
จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งพบว่า อายุ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานกลุ่ม ภาวะความเป็นผู้นำ ความสามารถในการต่อรองกับภายนอกกลุ่ม และการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก เป็นปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่ม ได้แก่ คณะกรรมการ ผู้จัดการ ความสามัคคี เจ้าหน้าที่ที่ให้การสนับสนุนและความซื่อสัตย์ของกลุ่มที่มีต่อลูกค้า ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามด้านอื่น ๆ ยังไม่พบว่าได้มีผู้ใดทำการศึกษาวินิจฉัยไว้

5. กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการทำ problem tree โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีตัวแทนสหกรณ์กองทุนสวนยาง เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และเจ้าหน้าที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัดเข้าร่วม สามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยผลของโครงการพัฒนาการผลิตยางแผ่นผึ่งแห้ง/รมควันต่อสมาชิกสหกรณ์กองทุนสวนยาง ซึ่งจากการใช้แนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นประกอบกับผลสรุปที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถเห็นได้ว่าในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยางให้ประสบความสำเร็จไม่ว่าทางด้านธุรกิจหรือด้านสังคมก็ตาม ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ ได้แก่ อายุของสมาชิก การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความสะดวกในการนำวัตถุดิบสู่สหกรณ์ ความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์ หลักการ วิธีการสหกรณ์ ความซื่อสัตย์ ความรู้ความสามารถด้านการจัดการของคณะกรรมการ ความซื่อสัตย์ ลักษณะความเป็นผู้นำ ความสามารถในการต่อรอง ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง นโยบายและเครื่องมือในการปฏิบัติงานและการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดได้กำหนดให้เป็นตัวแปรอิสระ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ตัวแปรด้านสมาชิก ประกอบด้วย อายุ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความสะดวกในการนำวัตถุดิบสู่สหกรณ์ ความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์ หลักการ วิธีการสหกรณ์และความซื่อสัตย์
- 2) ตัวแปรด้านคณะกรรมการ ประกอบด้วย ความรู้ความสามารถด้านการจัดการ ความซื่อสัตย์ ลักษณะความเป็นผู้นำ และความสามารถในการต่อรอง
- 3) ตัวแปรด้านเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ความรู้ความสามารถ นโยบายและเครื่องมือในการปฏิบัติงาน และการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปรอิสระทั้ง 3 กลุ่ม คาดว่าจะมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลกับตัวแปรตาม คือ ผลสำเร็จของสหกรณ์ทั้งทางด้านธุรกิจ ซึ่งวัดจากผลกำไรในการดำเนินงาน และทางด้านสังคม อันประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของสมาชิก ความยุติธรรมในการได้รับผลประโยชน์ และความคิดเห็นต่อสหกรณ์ (ภาพประกอบ 1)

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

6. สมมุติฐานในการวิจัย

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการตามกระบวนการสร้างต้นไม้ปัญหา (problem tree) และจากแนวคิด ทฤษฎีและผลงานการวิจัยที่ได้ศึกษาค้นคว้า สามารถนำมาเป็นแนวทางในการตั้งสมมุติฐานการวิจัยได้ดังนี้

1. อายุของสมาชิกสหกรณ์มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
2. การศึกษาของสมาชิกสหกรณ์มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
3. ฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกสหกรณ์มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
4. ความสะดวกในการนำวัตถุดิบสู่สหกรณ์มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
5. ความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์ หลักการ วิธีการสหกรณ์ของสมาชิกสหกรณ์มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
6. ความซื่อสัตย์ของสมาชิกสหกรณ์ มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
7. ความรู้ความสามารถด้านการจัดการของคณะกรรมการสหกรณ์ มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
8. ความซื่อสัตย์ของคณะกรรมการสหกรณ์มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
9. ลักษณะความเป็นผู้นำของคณะกรรมการสหกรณ์ มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
10. ความสามารถในการต่อรองของคณะกรรมการสหกรณ์ มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
11. ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
12. นโยบายและเครื่องมือในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์
13. การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีความสัมพันธ์กับผลทางธุรกิจและผลทางสังคมของสหกรณ์

14. อายุ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความสะดวกในการนำวัตถุดิบสู่สหกรณ์
ความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์ หลักการ วิธีการสหกรณ์ ความซื่อสัตย์ของสมาชิก ความรู้
ความสามารถด้านการจัดการของคณะกรรมการ ความซื่อสัตย์ของคณะกรรมการ ลักษณะความ
เป็นผู้นำของคณะกรรมการ ความสามารถในการต่อรองของคณะกรรมการ ความรู้ความสามารถ
ของเจ้าหน้าที่ นโยบายและเครื่องมือในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การประสานความร่วมมือ
ระหว่างหน่วยงานของเจ้าหน้าที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จทั้งในทางธุรกิจและทางสังคมของสหกรณ์